

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Jaargang 59, no. 12

17 december 1983

HOOFDARTIKEL

Wilhelmus van Nassouwe IV (slot)

VI. Coornherts aanspraken

Behalve Marnix wordt ook de moralistische humanist Coornhert wel als mogelijke dichter van het Wilhelmus genoemd. De Coornhert-traditie begint bij de remonstrantse predikant Geeraert Brandt, die op gezag van Hugo de Groot in 1663 Coornhert tot de dichter verklaart. Eerder herinnerde ik aan het boekje van H. Bonger: *De dichter van het Wilhelmus* (1979), waarin de schrijver tot de conclusie komt 'dat Coornhert aan de voorwaarden voldoet om hem als de dichter te beschouwen' (Bonger, blz. 42). Hij hoopt in zijn boekje 'te hebben aangetoond dat de gronden waarop Coornhert geschrapt is van de lijst der kandidaten voor het auteurschap onvoldoende zijn' (blz. 43). Ik denk dat deze opmerking voor Den Besten de drijfveer geweest is een hoofdstuk in te lassen over 'Coornherts aanspraken'.

De meeste ruimte wordt hierin opgeëist door een vergelijking van de versificatie van Coornhert met die van Marnix aan de hand van drie gedichten, die alle op de wijze van psalm 130 gezongen kunnen worden: 'Zwijgt Hemel en Aerde' van Coornhert, 'Uut 't diepste mijnes herten' (ps. 130) van Marnix, en tenslotte het Wilhelmus. (Overigens vermoedt Den Besten dat het Wilhelmus oorspronkelijk inderdaad op deze melodie gezongen werd: o.a. de vele opmaten in het lied, waarbij dus een klemtoon aan het begin van de regel ligt, kunnen dit aannemelijk maken.) Den Besten ontwerpt een verfijnd schema van antimetrieën, legt de drie gedichten erop, en u begrijpt het al: Coornhert is nergens meer. Wel moet Den Besten toegeven dat Coornhert knappe jambische verzen kon schrijven, hoewel hij waarschijnlijk meer hield van de oude, retorische manier van dichten, maar binnen zijn jambische verzen stroken de ritmische

varianten te weinig met die van het Wilhelmus, terwijl die uit psalm 130 van Marnix ermee harmoniëren. Ik denk dat deze verfijnde ritmische analyse bij het vaststellen van de auteur uniek is in de geschiedenis van de Nederlandse secundaire literatuur.

Coornhert staat ook stilistisch te dicht bij de rederijkers uit de late Middeleeuwen: vaak staat bij hem het bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord. Ook de brabandismen in het Wilhelmus maken de kansen van de Hollander (!) Coornhert er bepaald niet groter op.

Wel waagde dr. Van Biezen tijdens de promotie zich nog aan een verdediging van Coornhert als de dichter, maar hij kon de promovendus niet overtuigen. Na herlezing van Bongers boekje en lezing van Den Bestens uiteenzettingen, denk ik dat 'de gronden waarop Coornhert geschrapt is van de lijst der kandidaten' voorzover ze betrekking hebben op versificatie en stijl, wel voldoende zijn.

VII. Theologie van het Wilhelmus?

Marnix bleef graag anoniem en schreef graag onder pseudoniem. Ook het auteurschap van het Wil-

INHOUD: *Hoofdartikel*: Wilhelmus van Nassouwe, IV (slot). *Kijk op de kerk te Assen-Noord*. *Uit de Schrift*: Wat zal ik roepen? *Kerkelijk leven*: Een 'lappendeken'? Bij dichters... en taalgeleerden. *Aan het Stuurwiel*: Euthanasie. *Ingezonden*: Collectebonnen, administratie en bijbelse nuchterheid. *Boekbespreking*: Politieke psychiatrie. *Persschouw*: De plurale kerk. Het structurele geweld van de Rooms-Katholieke Kerk. De theologie van dr. H. Berkhof.

helmus heeft hij nooit voor zich opgeëist. Dat maakt het moeilijk het absolute bewijs te leveren dat hij inderdaad de dichter is. Hoogstens kan dit aannemelijk gemaakt worden. En de kansen voor Marnix zijn nooit zo groot geweest als nu, na de verschijning van het proefschrift van Den Besten.

In het zevende hoofdstuk, getiteld: 'Wilhelmus-thematiek en Wilhelmus-problematiek bij Marnix', gaat de schrijver nader in op wat hij eerder genoemd had de 'immanente' theologie van het Wilhelmus. Hij legt het lied naast de beide versies van de berijmde 'Voorredes' die Marnix bij zijn psalmberijmingen liet drukken in 1580 en 1591. In de jaren daartussen was er veel gebeurd; een klein jaartallenlijstje kan dit illustreren.

1581: de afzwering van Filips II

1584: de moord op prins Willem

1585: de val van Marnix' stad Antwerpen

1588: de ondergang van de Armada

De sporen van deze ingrijpende gebeurtenissen zijn in Marnix' Voorrede uit 1591 merkbaar; wat in het Wilhelmus dichterlijk-voorzichtig wordt gesuggered, wordt in de Voorrede van 1580 al wat duidelijker gezegd, en in die van 1591 onomwonden uitgesproken.

Kon met de Herder uit het Wilhelmus altijd nog *God* bedoeld zijn,

U Herder sal niet slapen

Al sijt Ghy nu verstroyt,

in de laatste Voorrede wordt openlijk over *Oranje* gezegd:

'Wy hebben hem gesien sijn lieve schaepkens
leyden

Aen 't waterrijcke landt, op schoon
begræse weyden.'

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERNREDACTIE: DR. K. VELING (eIndredacteur), DS. C. J. SMELIK, DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE: PROF. DRS. D. DEDDENS, PROF. DR. J. DOUMA, PROF. J. KAMPHUIS, PROF. DR. C. TRIMP, DS. C. J. SMELIK, DR. K. VELING, DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
K. Veling, Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE: Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040 - Postbus 25, 4460 AA Goes - Tel. (01100) 15591

Advertenties 35 cent per mm. Contracttarief op aanvraag.
Advertenties (01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar — Buitenland: f 121,20 per jaar (zeepost).

Losse nummers f 1,25 (excl. porto)

En als Marnix verderop over de prins zegt, dat deze

'Voor sijne schaepkens heeft zijn edel bloet
vergoten',

ja, dan is de vergelijking beslist niet meer Davidisch, maar voluit Messiaans.

U begrijpt het misschien al: bij Marnix ligt niet alleen de oorsprong van het Nederlandse vroegrenaissancistische vers, maar volgens Den Besten ook de oorsprong van de mythe van God, Nederland en Oranje. Het zijn vulkanische zinnen die Ad den Besten dan uit laat vloeien. Ik zal eerst dit magma maar wat laten afkoelen. Alleen dit voorlopig: hoeveel riskante trekken misschien ook zijn aan te wijzen in de leer van sommige 'Dietse christenen' omtrent het huis van Oranje, ik kan bij het zien van deze eruptie toch niet dat zinnetje op de eerste pagina vergeten: 'Maar ik ben geen orangist en ik heb niet al te veel op met het instituut der monarchie'.

Dat neemt niet weg dat op iedere bladzijde van zijn proefschrift voelbaar is, hoezeer Den Besten van het Wilhelmus-als-gedicht houdt, en ook hoe sterk de dichterlijke affiniteit met Marnix is. Iedereen wie eveneens het Wilhelmus ter harte gaat, kan geboeid deze studie lezen. Het is de studie van een dichter geworden. 'De ziel van den poët vertoont zich in zijn gedichten.'

Gelukkig, de ziel van de poët kan zich blijkbaar ook vertonen in een proefschrift. Zelfs zo sterk, dat u na lezing van het boek het gevoel kunt krijgen: nu weet ik véél over het Wilhelmus en zijn dichter, maar álles over Ad den Besten. Hij zal er nooit in slagen de afstandelijke toon te treffen, die in wetenschappelijk Nederland veel boeken onleesbaar maken. Waar die toon wel eens even móest, bijvoorbeeld bij het ontwerp van een antimetrieën-schema, gebeurt dat met begeleidend excuus van de schrijver.

Ik denk dat over deze dissertatie nog veel zal worden gesproken. En niet alleen in 1983 en 1984, de herdenkingsjaren van de geboorte en de gewelddadige dood van Willem van Nassou, wiens naam op kunstige wijze in de slotregel van de veertiende strofe haast onopvallend zijn eigen levensdevies 'Repos ailleurs', De rust is elders, zo formuleerde: Tsal hier haest zijn ghedaen.

VIII. Een nieuw christelijk lied

Graag wil ik deze artikelenreeks afsluiten met de tekst van het Wilhelmus, zoals Ad den Besten die in zijn korte, laatste hoofdstuk achter de 'Verleggen conclusies' publiceert, compleet met tekstverbeteringen en iets gemoderniseerde spelling en interpunctie, kortom: 'voor gebruik bestemd'.

*Marnix van St. Aldegonde leest het Wilhelmus-lied voor aan Willem van Nassou.
Negentiende-eeuwse ets van Hendrik Sluyter naar een schilderij van Jacob Spoel.*

Een nieuw christelijk lied

I
Wilhemus van Nassouwe
ben ik, van Duitsen bloed,
den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood.
Een Prinse van Oranje
ben ik, vrij onverveerd,
den Koning van Hispanje
heb ik altijd geëerd.

II
In Godes vrees te leven
heb ik altijd betracht,
daarom ben ik verdreven,
om land, om luid gebracht.
Maar God zal mij regeren
als een goed instrument,
dat ik zal wederkeren
in mijnen regiment.

III
Lijdt u, mijn onderzaten
die oprecht zijt van aard,
God zal u niet verlaten
al zijt gij nu bezwaard.
Die vroom begeert te leven,
bidt God nacht ende dag,
dat Hij mij kracht zal geven,
dat ik u helpen mag.

IV
Lijf en goed al te samen
heb ik u niet verschoond,
mijn broeders hoog van namen
hebben 't u ook vertoond:
Graaf Adolf is gebleven
in Friesland in den slag,
zijn ziel in 't eeuwig leven
verwacht den jongsten dag.

V
Edel en hooggeboren,
van keizerlijken stam,
een vorst des rijks verkoren,
als een vroom christenman,
voor Godes woord geprezen
heb ik, vrij onversaagd,
als een held zonder vrezen
mijn edel bloed gewaagd.

VI
Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God mijn Heer,
op U zo wil ik bouwen,
verlaat mij nimmermeer.
Dat ik doch vroom mag blijven,
uw dienaar 't aller stond,
de tirannie verdrijven
die mij mijn hert doorwondt.

VII

Van al die mij bezwaren
en mijn vervolgers zijn,
mijn God, wil doch bewaren
den trouwen dienaar dijn,
dat zij mij niet verrassen
in hunnen bozen moed,
hun handen niet en wassen
in mijn onschuldig bloed.

VIII

Als David moeste vluchten
voor Sauel den tiran,
zo heb ik moeten zuchten
als menig edelman.
Maar God heeft hem verheven,
verlost uit alder nood,
een koninkrijk gegeven
in Israël zeer groot.

IX

Na 't zuur zal ik ontvangen
van God mijn Heer dat zoet,
daarna zo doet verlangen
mijn vorstelijk gemoed:
dat is, dat ik mag sterven
met eren in dat veld,
een eeuwig rijk verwerven
als een getrouwen held.

X

Niet doet mij meer erbarmen
in mijnen wederspoed
dan dat men ziet verarmen
des Konings landen goed.
Dat u de Spanjaards krenken,
o edel Neerland zoet,
als ik daaraan gedenke,
mijn edel hert dat bloedt.

XI

Als een prins opgezeten
met mijner heires-kracht,
van den tiran vermeten
heb ik den slag verwacht,
die, bij Maastricht begraven,
bevreesde mijn geweld;
mijn ruiters zag men draven
zeer moedig door dat veld.

XII

Zo het den wil des Heren
op dien tijd had geweest,
had ik geern willen keren
van u dit zwaar tempeest.
Maar de Heer van hierboven,
die alle ding regeert,
die men altijd moet loven,
en heeft het niet begeerd.

XIII

Zeer Christlijk was gedreven
mijn prinselijk gemoed,
standvastig is gebleven
mijn hert in tegenspoed.
Den Heer heb ik gebeden
uit mijnes herten grond,
dat Hij mijn zaak wil reden,
mijn onschuld maken kond.

XIV

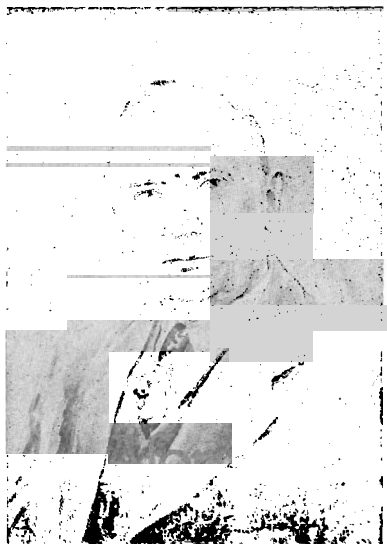
Oorlof, mijn arme schapen
die zijt in groten nood,
uw herder zal niet slapen,
al zijt gij nu verstrooid.
Tot God wilt u begeven,
zijn heilzaam woord neemt aan,
als vrome christen leven, —
't zal hier haast zijn gedaan.

Voor God wil ik belijden
en zijner groten macht,
dat ik tot genen tijden
den Koning heb veracht,
dan dat ik God den Here,
der hoogsten Majesteit,
heb moeten obediëren
in der gerechtigheid.

Marnix van St. Aldegonde (?)

Groningen, 17 augustus 1983

S. BAKKER

AFORISMEN

van Dr. K. Schilder

Deze unieke uitgave bevat ruim 260 kernachtige uitspraken van deze bekende Kamper hoogleraar, gekozen uit 'Tolle Lege' (1952).

96 pagina's, f 9,90

Verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks bij de uitgever

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
GOES - telefoon 01100 - 15591

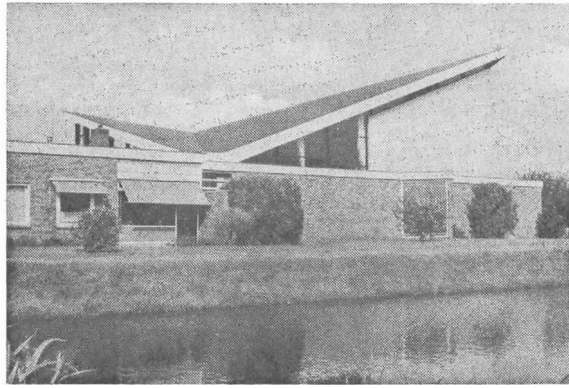
KIJK OP **de kerk te Assen-Noord**

De Gereformeerde Kerk te Assen-Noord is geïnstitueerd op 3 januari 1977. Op die datum werd de tot dan bestaande Gereformeerde Kerk te Assen 'gesplitst' in twee zelfstandige gemeenten: de 'tweeling-zusterkerken' te Assen-Noord en te Assen-Zuid.

De oorspronkelijke kerk te Assen was de derde kerk in het noorden van ons land, waar in 1834 de Afscheiding tot reformatie leidde (24 november 1834); in datzelfde noorden was zij de eerste, die in 1944 tot vrijmaking kwam van onschrijftuurlijke dwaalleer en binding daaraan en tot afwijzing van door de Here niet gewilde schorsingen (1 september 1944). Over de geschiedenis van de Gereformeerde Kerk in Assen kan men lezen in een tweetal boeken. Het eerste behandelt haar historie tot het midden van de vorige eeuw en is geschreven door A. H. Pareau, onder de titel: 'De oude kerk te Assen eene voormalige kloosterkerk, beschouwd in betrekking tot de plaatselijke gemeente en de Hervorming in Drenthe' (deze 'gedachtenis-rede met aantekeningen' verscheen in 1849 bij J. O. van Houten te Assen). Het tweede behandelt de geschiedenis van de Afscheiding af tot 1934; het is van de hand van B. A. Bos en draagt als titel: 'Wat God heeft gedaan in de Gereformeerde Kerk van Assen' (verschenen in 1934 bij G. F. Hummelens's Boekhandel en Electr. Drukkerij N.V., Assen).

Bij haar instituering kreeg 'Assen-Noord' de Maranathakerk, terwijl 'Assen-Zuid' 'De Kandelelaar' behield. Laatstgenoemde gebouw is na tal van veranderingen ontstaan op de plaats, waar in 1840 het eerste kerkie na de Afscheiding verrees.

De Maranathakerk is in 1966 gesticht volgens een ontwerp van de architect A. de Ruiter. De zitplaatsen zijn amfiteatersgewijs rondom de preekstoel geschikt: het Woord van de Here staat centraal. De ramen rechts en links van de preekstoel bieden in glas appliqué symbolische voorstellingen van de doop (de doortocht door de Schelfzee schematisch aangegeven) en het avondmaal (een tafel, die rust in de voet van het kruis). Voor het overige zijn de ramen rondom hoog aangebracht. Hierdoor wordt enerzijds de beslotenheid van de gemeente aangeduid. Die wordt tevens geaccentueerd door de plaatsing van de zitbanken binnen een brede omloop. Anderzijds wordt door een en ander de toegankelijkheid van de gemeente in haar samenkomst bij de Here verzinnebeeld. Het gebouw wil doen denken aan een tent, waarvan de zijwanden openstaan: men behoort zich bij

Gods volk binnen de kerk te voegen; men mag er zich ook bij voegen.

Het geknikte dak doet denken aan een opvliegende vogel, die omhoogvliegt, in zuidelijke richting, naar het Licht toe, naar de komende Christus toe. Vandaar ook de naam van het gebouw: Maranathakerk.

Aan de noordoost- en de noordwestzijde van het gebouw zijn zalen gemaakt voor allerlei gemeentelijke activiteiten. Aan de oostzijde staat een dienstwoning, die tot heden fungeerde als kosterswoning, maar die eerlang zal worden gereedgemaakt voor vergaderdoeleinden. Aan de westzijde staat een pastorie, die eerlang zal gaan dienen als kosterswoning.

Die meerdere vergaderruimte is nodig vanwege de groei van de gemeente. Bij haar instituering telde zij 1150 leden; sedertdien nam haar leden-tal met ruim 100 toe. Zet deze groei zich door, dan zal te zijner tijd wel worden overgegaan tot de stichting van een derde predikantsplaats. Ongeveer twintig jaar geleden oordeelde de kerkeraad van de (nog ongedeelde) kerk te Assen, dat een predikant niet meer dan 500 leden zou behoren te bearbeiten. Heel de ontwikkeling van het leven vereist een steeds intensiever bearbeiding van de gemeente. Het is geen overbodige weelde, dat per 400 leden een predikant zijn werkkring vindt. Zo groeit de gemeente allengs toe naar de stichting van die derde predikantsplaats.

De naam van het kerkgebouw houdt toch ook een roeping in: de gemeente reist haar komende Heiland tegemoet. En opdat niemand zou uitvallen uit die optocht, moet de ambtelijke bearbeiding zo intens mogelijk voortgaan.

Assen

H. BOUMA

Wat zal ik roepen?

*Hoor, iemand zegt: Roep. En de vraag klinkt:
Wat zal ik roepen?*

(Jesaja 40 : 6)

Er moet iets geroepen worden. Iets moet dus bekend gemaakt worden. Mensen weten er nog niet van, of men denkt er niet (genoeg) aan, maar dat mag niet zo blijven. Maar wat zal ik roepen?

We moeten bij deze hoofdstukken in het boek Jesaja denken aan de situatie van de ballingschap. Die donkere tijd voor het verstrooide volk van God. Zonder enig uitzicht.

Jesaja mag vanaf hoofdstuk 40 het einde van de straftijd aankondigen: 'Troost, troost mijn volk, zegt uw God. Spreekt tot het hart van Jeruzalem, roept het toe dat zijn lijdenstijd volbracht is, dat zijn ongerechtigheid geboet is, dat het uit de hand des HEREN dubbel ontvangen heeft voor al zijn zonden'. De verlossing!

En nu, iemand zegt: Roep. Maar er was al een andere stem te horen. Vers 3: 'Hoor, iemand roept: Bereidt in de woestijn de weg des HEREN, effent in de wildernis een baan voor onze God'. De HERE Zelf komt eraan, om zijn volk te verlossen!

Een geweldig beeld is dat. De heraut kondigt de komst van de koning aan. Men moet zich erop voorbereiden, en de weg natuurlijk in orde maken: geen kuilen, geen stenen; een effen baan!

Maar Jesaja hoort de heraut van Gód, de Koning der koningen: Bereidt in de woestijn, in de wildernis een baan voor onze God, de HERE. Elk *dal* worde verhoogd, en elke *berg* en *heuvel* geslecht, en het oneffene worde tot een *vlakke* en de *rotsbodem* tot een vallei . . . Ja, als de HERE God, de Almachtige, eraan komt, dan moet álles wijken, zelfs bergen, heuvels, rotsen en dalen. 'En de heerlijkheid des HEREN zal zich openbaren, en al het levende tezamen zal dit zien, want de mond des HEREN heeft het gesproken.' God de HERE Zelf!

Roep! Maar wat zal ik roepen? We voelen nu wel hoe dringend deze vraag is.

Duidelijk is ook dat bekend moet zijn wat Jesaja laat volgen: 'Alle vlees is gras, en al zijn schoonheid als een bloem des velds'. 'Voorwaar, het volk is gras.'

Een bekend beeld in het oosten. In het voorjaar. Maar het is niet van lange duur. Als de hitte van

de zomerzon erop komt te staan . . . , als de hete woestijnwinden erover gaan waaïen . . . , dan is het met al die fleur snel gedaan.

'Het gras verdort, de bloem valt af, als de adem des HEREN daarover waait.' Het lijkt een poosje wat met de mensen; ook met het volk van God.

Moet dat nu geroepen worden? Weet de mens dat dan niet? En als hij het zou vergeten, dan wordt hij daar toch wel snel genoeg aan herinnerd!

Maar Jesaja zegt meer: dat alles gebeurt als de adem des HEREN daarover waait. Ja, want de HERE is God, de Almachtige. Wat er ook voorbijgaat . . . , 'maar het woord van onze God houdt eeuwig stand'. De HERE Zelf blijft en Hij leidt alles.

Dat moest geroepen worden. Dat was de troost voor het volk van God. Dat moesten zij bedenken. Dat was daarom de prediking van Jesaja voor het volk van God, dat (door eigen schuld) in de ellende van de ballingschap zich bevond. Zij moesten zien de vergankelijkheid van alle mensen, ook van hun vijanden. Zij moesten vooral horen de heilstijding: Bereidt in de woestijn de weg, in die dorre troosteloze vlaktes. De HERE hun God kwam eraan, tot hun verlossing. Zij moesten vooral weer zien: de HERE hún God in zijn hoogheid en onaantastbaarheid. Zijn Woord maakt Hij altijd waar. Zijn dreigen. Maar ook zijn belofte.

Jesaja leefde 7 eeuwen voor de geboorte van Christus. Wij leven in de 20e ná Christus. Dat woord van Jesaja heeft dezelfde inhoud, nog altijd. Want de HERE is Zichzelf gebleven. Maar Zijn Woord is nu zoveel te meer waarheid gebleken. Hij is gekomen in zijn eigen Zoon. Johannes de Doper ging als de heraut vooruit, in de woestijn. En Gods eigen Zoon, Jezus Christus, heeft de weg

Help

Papoea's in Nood

Papoea-fonds
Postgiro 243000
Secretariaat:
Van Randwijcklaan 104
3815 MT Amersfoort
Telefoon 033 - 728690

voor ons tot deze God en HERE gebaad. Hij heeft werkelijk de lijdenstijd volbracht, onze ongerechtigheid geboet, uit de hand van de HERE 'dubbel ontvangen' voor al onze zonden. Zo heeft God Zelf zijn weg bij ons gebaad.

Het gras uit Jesaja's tijd is verdord, de bloem van toen afgevallen; alle vlees van toen en al zijn schoonheid: nergens meer te vinden.

Het levende van nu leeft en straalt gewichtigheid uit... als gras, als een bloem in het veld... Het volk van de HERE van nu, de Kerk, voelt zichzelf klein... Maar de HERE is nog altijd dezelfde. Het Woord van onze God houdt eeuwig stand. De HERE is nu zoveel verder met het waarmaken van zijn Woord. Wij verwachten onze Here Jezus Christus terug! God zal wónen bij de mensen, zijn volk. Dat is de troost, de blijvende rijkdom voor Gods volk. Dát moet bekend zijn in deze wereld. Dát zal ik roepen: Wat ook voorbijgaat, Gods (belofte-)Woord houdt stand in eeuwigheid. Door dat Woord zullen wij leven.

Delfzijl

H. M. SMIT

KERKELIJK LEVEN

* * Een 'lappendeken'?

We zetten deze week nog even de bespreking van het deputaten-rapport voor de psalmberijming voort. En dan met name tegen de achtergrond van enkele (hoofd)bezwaren die in de afgelopen jaren zijn aangevoerd tegen de proefbundel.

Toen ik vorig jaar enkele artikelen schreef in het kerkblad van Zuid-Holland enz. over de proefbundel, ontving ik diverse reacties met bezwaren. Eén van die bezwaren gold het feit dat aan de totstandkoming van de nieuwe bundel zovél mensen hebben meegewerkt: deputaten, kerkeraden, verenigingen, commissies. Iedereen kon en mocht met suggesties, amendementen en alternatieven komen, die allemaal beoordeeld en verwerkt werden. Ik formuleerde dit bezwaar toen als volgt: 'Juist door al die reacties, al die veranderingen, al die amendementen kan het niet anders of de nieuwe berijming wordt een 'lappendeken', waarin geen eenheid van taalgebruik enz. te vinden is'.

Uiteraard is het gevaar van brokkelwerk niet denkbeeldig. Daarom juist hebben de synodes en de deputaatschappen grote aandacht op dit punt besteed, zodat dit gevaar zoveel mogelijk bezworen wordt. Steeds werd erop gelet dat iedere psalm als een eenheid van lied, volgens de oorspronkelijke structuur, zou berijmd worden, alsook dat de bundel als geheel een eenheid van stijl en woordkeus zou vertonen.

Eén klein voorbeeld: deputaten hebben in de herziene bundel konsekwent het woord 'Gij' vervangen door 'U'. Daardoor werd niet alleen eenheid van woordgebruik op dit punt bereikt, maar tevens werden verouderde 'Gij'-vormen voorkomen, zoals 'Gij wildet, Gij kwaamt, Gij uittoegt'. Hierin volgden deputaten trouwens het voorbeeld van de deputaten voor de herziening van het Kerkboek, die in de belijdenisgeschriften en in de liturgische formulieren eveneens deze gedragslijn vaststelden.

Brokkelwerk? Is het nu werkelijk zo dat het feit van meerhoofdig en meerhandig werken per definitie moet leiden tot een onverantwoorde mengelmoes? Ik geloof er niets van. De meeste psalmberijmingen zijn in het verleden tot stand gekomen door middel van een of andere vorm van samenwerking. We nemen als voorbeeld de IKB. In het 'Woord vooraf' wordt gemeld dat aan vele psalmen door meer dan één auteur is gewerkt (aan psalm 119 zelfs door vijf dichters) en dat door de

Dr. W. van 't Spijker

TRIPTIEK VAN DE GESCHIEDENIS

– de verhouding
tussen wereld-, heils-
en kerkgeschiedenis –

In dit boek, dat in zeker opzicht gezien moet worden als een vervolg op **Reformatie en Geschiedenis** (1977), wordt de samenhang blootgelegd tussen de geschiedenis van de wereld en van de kerk, zo als die bepaald wordt door het heil Gods in Christus: de heilsgeschiedenis.

190 pagina's, geïllustreerd, ing. f 18,90.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de uitgever

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes
Telefoon 01100 - 15591

medewerkers soms enkele regels, soms hele strofen geleverd werden. Zoiets is te verwachten en een volkomen normale zaak. Het werk van meer hoofden en meer handen zal een goede eenheid en harmonie vertonen, mits de doelstellingen en de afspraken meer duidelijk gehonoreerd worden.

Waarom moet het feit van het samenwerken als kerken en personen als iets afschrikwekkends aangemerkt worden? Van belang is te beoordelen het resultaat van dat samenwerken.

Ik meen dat K. Schilder een nuchter en treffend woord liet horen toen hij schreef: 'Is men bang, de eenheid te verliezen, als van verschillende hulpbronnen gebruik gemaakt wordt en van den dienst van veel uiteenlopende mensen het resultaat begeerd wordt? Maar onze tegenwoordige berijming is allesbehalve een eenheid; bovendien is elk lied op zichzelf te bezien: ook de psalmen, gelijk zij in het hebreuwsch vóór ons liggen, zijn niet van één hand; en onze liturgische formulieren, b.v. het doopsformulier, bestaan óók uit zorgvuldig saamgevoegde perikopen en zinnen uit onderscheiden formulieren, zonder dat de eenheid nu in elk geval zoek is'. (*Bij Dichters en Schriftgeleerden*, p. 350).

We zijn nu als kerken al vele, vele jaren bezig te komen tot 'de samenstelling van een *selectiebundel* uit de voorhanden zijnde of nog komende berijmingen'. Uiteraard met inachtneming van het door de generale synode van Rotterdam-Delfshaven 1964/65 bepaalde inzake de eisen voor een goede psalmberijming.

Daarmee kozen de kerken niet voor 'brokkelwerk', 'mengelmoes' of 'lappendeken'. Wel hebben we gebruik willen maken van verschillende hulpbronnen en van de dienst van veel uiteenlopende mensen. Dat spoor is bewust en geargumenteerd gekozen en via haar synoden steeds gehandhaafd. Geen enkele plaatselijke kerk of kerkelijke vergadering zei: Zo kan het niet, zo mag het niet, we moeten ermee stoppen!

Daarom ligt nu het eindrapport over de psalmberijming ter tafel. .

✱ ✱ Bij Dichters . .

Nu zou iemand kunnen stellen dat het samenwerken van meer hoofden en handen te verantwoord zou zijn, als het maar voornamelijk hoofden en handen van *dichters* zijn. Een 'dichtgenootschappelijke' werkwijze geeft tenminste waarborgen voor een levende eenheid in de psalmbundel, die toch voor een literair en esthetisch verantwoord product noodzakelijk is.

Volgens deze werkwijze is b.v. de IKB ontstaan. En ongetwijfeld zitten er mooie aspecten aan deze

berijming en staan er sterke gedeelten in, met name vanuit literair oogpunt. Dat hebben de kerken in hun beoordeling nooit ontkend. De bezwaren tegen deze berijming lagen op ander vlak, zoals bekend kan zijn.

Maar ondanks de waardering voor de IKB op punten vraag ik me af of deze berijming literair gezien nu zo'n 'hoogstandje' is. Laat ik me mogen beperken tot de woordkeus. Ik tref in de IKB woorden aan die niemand meer gebruikt en die ik in de preek zorgvuldig zal vermijden.

Twee psalmen als voorbeeld. In de berijming van psalm 22 kom ik woorden en uitdrukkingen tegen als: 'ik behoef U zeer', 'verkonden', 'gij zult gezeten wezen'. En in die van psalm 37: 'diepste zielsbegeren', 'de welgeachte', 'nog maar een wijl', 'den HEER bekrijgen'.

Mag ik zo vrij zijn hier te spreken van archaïsmen, van verouderde woorden, ook al komt de IKB uit de pen van dichters van naam. Ik betwijfel dan ook of in de verre toekomst deze berijming met ere genoemd zal worden in de Nederlandse literatuur.

Frappant vond ik een bericht in het dagblad *Trouw* van 3 november j.l. over de kritiek die te lezen staat in een werkschrift van de Stichting 'Leerhuis en Liturgie' over de 'onbruikbaarheid' van het Liedboek.

Voorop gesteld: duidelijk blijkt dat de kritiek in dit werkschrift samenhangt met een visie op de 'moderne geloofsbeleving'. Een visie die ten enenmale de onze niet is, evenmin als het Liedboek het onze is. Als geponeerd wordt dat de inhoud van het Liedboek als vreemd en verouderd wordt ervaren 'omdat de geloofswaarden er zo ontoegankelijk, irritant ponerend en objectiverend aan de notenbalken hangen', dan weten we wel uit welke hoek de wind waait.

Het gaat me nu echter om de kritiek die vanuit literair oogpunt naar voren wordt gebracht. Die kritiek in het werkschrift liegt er niet om. Men vindt de dichters van het Liedboek, voor wie men veel respect zegt te hebben, 'slachtoffers van hun rijmschema. Vaak hoor je het rijmwoord al in de verte aankomen, waardoor het kunstmatige het geloofsmoment verdringt'. Men weet geen raad met deze 'magische geheimtaal'. Aldus de bijdrage van ds. N. Bouhuys, studentenpredikant in Amsterdam.

Deze kritiek is nog meer verwonderlijk als je leest dat aan dit werkschrift vakmensen van naam hebben meegewerkt: J. W. Schulte Nordholt, Wim Kloppenburg, Maria de Groot, Maria ter Steeg. En je vraagt je af: als onder deze kritiek 461 van de 491 gezangen in het Liedboek moeten verdwijnen vanwege hun onbruikbaarheid, hoe zullen dan ooit

de psalm-berijmingen, inclusief de IKB, genade kunnen vinden in de ogen van deze dichters-liturgien? Theologen, dichters, liturgen en musici blijven altijd een verdeeld volkje te zijn.

Al met al geloof ik niet zo erg in een 'must' van een dichtgenootschappelijke werkwijze. Als God een dichter (of dichters) gééft, die te eniger tijd aan zijn kerk een verrassend mooie psalmberijming-uit-één-stuk kan overhandigen, zoals in Zuid-Afrika de 'begenadigde' Totius, zal ieder zo'n geschenk dankbaar aanvaarden. Nu er echter in Nederland geen Totius is opgestaan, noch in eigen kring noch daarbuiten, mogen we, heel bescheiden, met elkaar de mogelijkheden benutten die God wél geeft.

Daarmee willen we het literaire en aesthetische aspect van een psalmberijming beslist niet als tweede-rangs naar de achtergrond schuiven. De eerbied voor het geïnspireerde Woord in de psalmenpoëzie verbiedt het. Ik meen dat in de afgelopen jaren velen onder ons, ook neerlandici en musici, zich moeite getroost hebben om een ook op dit punt verantwoorde psalmberijming tot stand te brengen.

In dit verband schreef K. Schilder over de arbeid voor een nieuwe psalmberijming: 'De *leiding* blijve hier aan den exegeet-liturg, maar deze versmadelde ook den reeds verrichten arbeid van den aestheticus niet; deze moge dan binnen- of zelfs buiten-kerkelijk zijn'. (p. 350). Het woord 'leiding' kunnen we mijns inziens wel missen. Het gaat veeleer om coöperatie, samenwerking van mensen die verschillende gaven hebben, maar één ding gemeen hebben: liefde tot en omgang met het Woord van hun God.

Schilder gaf echter in bovenvermeld citaat wel duidelijk aan dat de gemeente van Christus ten eerste en ten laatste ernaar verlangt dat er niet alleen gepréékt maar ook gezóngen wordt '*naar de meening van den Heiligen Geest*' (p. 347). Even tevoren (p. 345) schreef hij: 'In onze kerken komt niet een fijn publiekje, zoo van een kanten zakdoekje en een parasol, maar het volk. Men moet kunnen begrijpen, dat het volk, in zijn groote kringen, niet spoedig warm loopt voor een aesthetisch betoog'.

Je kunt zeggen: Schilder formuleert hier eenzijdig, of: hij legt hier een onnodige tegenstelling, alsof het kerkvolk en de (literaire) schoonheid nu eenmaal twee grootheden zijn los van elkaar. Accoord — hoewel ieder die Schilder kent, weet hoeveel hem eraan gelegen was dat de christelijke kunst haar rechtmatige plaats ontvangt onder Gods volk.

De intentie en de waarde van zijn geciteerde woorden zijn dan ook mijns inziens dat hij het

Abonnementsgeld 1984

We zijn verheugd u te kunnen mededelen dat de abonnementsprijs voor 1984 niet verhoogd is (binnenland f 69,— en buitenland per zeepost f 121,20).

Deze week is de acceptgirokaart waarmee u het betreffende bedrag aan ons kunt overmaken verzonden. Wij danken u bij voorbaat voor uw betaling.

Uitgeverij

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

aesthetisch aspect tot z'n juiste proporties terugbracht. We mogen het niet *veronachtzamen*, want dan vergrijpen we ons aan Gods gave van het *lied* der profetie. We mogen het ook niet *ten troon verheffen*, want dan stellen we onszelf boven Gods gave van het *lied* der *profetie*.

* * * en taalgeleerden

Zojuist memoreerde ik al dat velen onder ons, ook neerlandici en musici, zich moeite hebben getroost de proefbundel te bezien vanuit aesthetisch oogpunt. We kunnen de kring zelfs uitbreiden tot taalkundigen in het algemeen.

Met name doel ik hier op een publicatie van dr. H. Veldman, docent Frans aan de Geref. Scholengemeenschap te Amsterdam, in *Radix*, oktober 1983. In een uitvoerig artikel heeft hij de proefbundel taalkundig onder de loep genomen, terwijl hij ook de herziene Psalmen 1-10, zoals die in de Acta van Arnhem opgenomen zijn, bij zijn onderzoek heeft betrokken.

Dr. Veldman heeft in zijn artikel 21 taalkundige regels geformuleerd, waaraan hij de berijmingen heeft getoetst. Bij de behandeling van elke taalregel geeft hij vervolgens aan, wáár en hóe de proefbundel deze regels overtreden heeft. Dat is een minutieus werk geweest. Niet voor niets schreef ik over 'zich moeite getroosten'.

Het viel me op dat de naam van dr. Veldman niet vermeld staat in het deputatenrapport op de lijst van personen die hun toetsingsresultaat aan deputaten hebben toegezonden. Het blijft dus in het duister of en in hoeverre zijn kritiek door deputaten verwerkt kon worden.

Belangrijker is echter de vraag in hoeverre zijn gedetailleerde kritiek op de proefbundel (de 'overtredingen') ook nog van toepassing is op de her-

ziene bundel, zoals die nu aan de synode van Heemse aangeboden wordt. Welnu, ik heb me de moeite getroost (als ik die uitdrukking ook hier even mag gebruiken) om de twee bundels met elkaar te vergelijken aan de hand van Veldmans kritiek.

Als resultaat vond ik dat het grootste deel van de 'overtredingen' in de proefbundel *verdwenen* is in de gereviseerde bundel. Ten aanzien van 7 taalkundige regels zijn ze zelfs helemaal verdwenen. Bij enkele taalregels tekent Veldman zelf aan dat de daarop betrekking hebbende fouten 'waarschijnlijk verdwenen zijn in de nieuwe versie'. Nu, dat is ook zo.

Wat de overgebleven 'overtredingen' betreft: het viel mij op dat psalmregels, waarin Veldman onjuistheden meent te moeten constateren, soms niet anders berijmd mógen worden gezien de Bijbeltekst. Kritiek op de berijmde regels zou tegelijk kritiek op de onderhavige tekst betekenen, en dat zal zeker niet de bedoeling van Veldman zijn. Ik noteerde deze zaak bij zijn kritiek op Ps. 51 : 1, 62 : 6, 6 : 6, 104, 35 : 5, 85 : 4, 129 : 3.

Op grond van het feit dat in de herziene bundel zeer veel z.i. taalkundige onjuistheden zijn weggenomen (en dat geldt bij elk van de 21 taalkundige regels van Veldman), mogen we nu een positiever oordeel van dr. Veldman verwachten dan hij in zijn artikel geeft. Zijn minutieus werk zelf dringt ertoe.

In de driestarren van vorige week heb ik reeds mijn positief oordeel over de gereviseerde psalmbundel gegeven. Dat oordeel wordt steeds sterker, hoe vaker ik de psalmverzen lees. Wensen op detailpunten zullen er altijd wel blijven. B.v.: waarom het stotende enjambement in regel 2/3 van psalm 22 : 2? Waarom psalm 9 : 6 uit de proefbundel vervangen door een m.i. minder geslaagde berijming, zoals ook Veldman signaleerde?

Ieder kan z'n wensen kenbaar maken aan de komende generale synode van Heemse. Die synode zal zich — en nu gebruik ik die uitdrukking voor 't laatst — 'veel moeite moeten getroosten'.

C.J.S.

AAN HET STUURWIEL

Euthanasie

'Euthanasie' wil zeggen: 'Goede dood'.

Daarover wordt, vooral na afloop van de Tweede Wereldoorlog steeds meer geschreven: toenemend in aanbevelende zin: euthanasie geraakt meer en meer in.

Nu is het merkwaardig dat er in werkelijkheid géén 'goede dood' is. 'Dood zijn' is immers het negatieve in optima forma. Wie en wat 'dood' is heeft het proces van het 'sterven' doorgemaakt; van 'leven', hoe gering ook is geen sprake meer: 'dood is dood' en daarmee is alles uit. Er kan alleen nog maar van 'tot ontbinding overgaan' sprake zijn.

Toch is de dood — figuurlijk — aanspreekbaar; hij wordt dan a.h.w. 'gepersonifieerd'. Zo spreekt Paulus hem aan met 'Dood, waar is uw overwinning, dood waar is uw prikkel?'. Hij spreekt de dood hier aan als een levende werkelijkheid. Zo spreekt hij ook van hem als van de 'laatste vijand die teniet gedaan zal worden'.

In het gewone spraakgebruik wil 'euthanasie' echter zeggen: 'iemand een goede, een zachte dood bezorgen'; zonder pijn, benauwdheid of doodstrijd. En waar deze meermalen soms weken kan duren, zijn veel mensen daarvoor ernstig bevreesd. Meerderen komt dan de afgelegde levensweg met zijn veel aan verkeers voor de geest en van een steeds erger wordende angst kunnen zij zich niet meer losmaken en in een steeds dieper wordende duisternis komen ze terecht. Veelal zijn dit mensen die (nog) wel geloven aan een leven ná dit leven maar dan zo dat zij daarin 'met de zwaarste, dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft zullen worden'. In hun leven zijn zij vaak de 'bekommerden', maar in wezen toch 'vrijgekochten' door Christus' bloed.

Wie zijn echter zij die in werkelijkheid een 'goede dood' sterven, zijn zij het niet, die zonder klachten gingen slapen om in hun slaap door Christus hun Hoofd opgenomen, voor eeuwig bij Hem te zijn? Daarnaar zou een ieder kunnen verlangen zoals de 87 jaar oude man, die ik als jong arts reeds twee winters voor een ernstige longontsteking behandeld had en die er de volgende winter weer een kreeg. Hoe stond ik verwonderd toen ik hem weer onderzocht en hem daarna zeide: 'ik ben niet ontevreden' en hij zo kinderlijk eenvoudig me aankeek en vroeg: 'de Here zal me toch niet vergeten?' Zó verlangde deze man, niet in de eerste plaats naar het einde, maar wel om

VOOR GOEDE BOEKEN ...
UITGEVERIJ
OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
AL MEER DAN 75 JAAR ...
Vraag even de kleurige boekenbrochure!
Oosterbaan & Le Cointre B.V. - Goes - Tel. 01100-15591

bij zijn Heiland te zijn! Dat zou voor hem een 'goede dood' betekenen.

Dat er tegenwoordig geen angst voor de dood meer zou zijn, is niet waar; maar die angst wordt op puur-vleselijk-psychische wijze ten onder gehouden, verdrongen. Want in werkelijkheid waren ze wel bang voor die pijn en die benauwdheden, dáárvoor dat zij zich dan niet zullen kunnen beheersen; dat zij niet manhaftig de dood tegemoet zullen kunnen treden, dat zij, juist omgekeerd, zich als toonbeeld van psychische zwakheid en ellende, zich zullen laten gaan. Dan maar liever om zulk een vernederend sterven te voorkómen zich tevoren, na bewusteloos gemaakt te zijn, het leven laten benemen. Zij behoren tot die tegenwoordig zo groot wordende massa die geloven dat met het sterven 'alles uit' zal zijn; dat zij dan niet meer zullen bestaan; om met Sartre te spreken 'ver-nietst' zullen zijn. Zij geloven niet dat er voor alle mensen die sterven, nog een 'voortbestaan' zal zijn, waarin de gelovigen eeuwige deelnemers zullen zijn aan de bruiloft van het Lam en de ongelovigen zullen voortbestaan in de 'Tweede dood', die de apostel Johannes in Openbaring 21 : 8 omschrijft als 'de poel die brandt van vuur en zwavel'; waar volgens Marc. 9 : 44 ev. 'hun worm — die oude knager aan hun levensgeluk — niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt'.

Eenzelfde lot zal ook hen treffen — die litteratoren en dichters — die in proza en poëzie de dood bezingen als hun 'vriend', en die zij in hun sterven zullen begroeten als: 'kom in, lieve Dood . . . '.

Maar deze litteratoren, dichters en meer aanverwante zielen rekenen buiten de werkelijkheid; want het leven van de mens is niet gelijk te waarden aan dat der dieren: *het is door de Schepper van hemel en aarde aan de mens geschonken als een aparte grootse gave*. Hij was het die na het menselijk lichaam geformeerd te hebben, de *levensadem* in de neusgaten blies. (Gen. 2 : 7) Daardoor werd het 'aarde-stof tot een levend wezen'; de St. Vert. heeft: 'tot een levende ziel'. Over dit verschil is veel van gedachten gewisseld. Ik noem alleen maar Dr. G. Ch. Aalders in de KV.; maar lang voor deze door de in heel den lande bekende Amsterdamse predikant ds. J. C. Sikkels in zijn studie 'Het Boek der Geboorten' uit 1906. Ik raad iedereen van harte aan te lezen de bladzijden 142 t/m 146, waar hij uitvoerig handelt over de zoëven genoemde tekst. Vanwege ruimtegebrek citeer ik slechts enige zinnen? waarin ik enkele woorden cursief laat zetten: 'Door den adem des

levens, die God hem door de werking van Zijn Geest inblies, is de mensch een levende ziel, een levend wezen'. 'Bij de schepping van den mensch ontbreekt echter alle middellijke werking; en bepaald wat het *leven* (cursief van J.C.S.) des menschen aangaat, is alle tusschentreden van de aarde uitgesloten.' 'Maar het leven des menschen is onmiddellijk gebonden aan God.' 'Door die ziel des menschen, die het beginsel van zijn leven, van zijn wezen is, is *hij aan God verwant*, is hijzelf *geestelijk* (curs. S.) en is hij daarom een geestelijk wezen.' 'De mensch bestaat als levend wezen door de *onmiddellijke* scheppingsdaad Gods; daardoor leeft hij lichamelijk; bij het scheiden der ziel keert het lichaam tot stof terug; maar de ziel, het wezen van de mensch *blijft gebonden aan God* en is onsterfelijk; keert terug tot God, *die over haar beschikt*.'

Deze woorden blijven m.i. hun waarde behouden temidden van afwijkende meningen van gelovige mede-exegeten der laatste decennia. Overduidelijk blijkt in elk geval dat alleen God de Gever van het menselijk leven is en de Enige die er rechtens over beschikt. Om met ps. 31 : 16 te spreken; 'de tijden van ieder mens zijn alleen in zijn hand'. Geen enkel mens, hij moge een uitstekend dokter of geleerde zijn, heeft het recht op dat leven in te grijpen. 'Euthanasie' mag nimmer deel uitmaken van zijn zienswijze of kundigheden.

Daarmee is eigenlijk alles gezegd: in geen enkel geval of omstandigheid is euthanasie geoorloofd.

Tot slot nog enkele opmerkingen

1. De dood hoort niet bij het leven, hij is nimmer een 'vriend', maar steeds een *vijand*, zelfs de laatste vijand! Hij zal dat voor een ieder blijven tot de laatste mens gestorven zal zijn.

2. De mens is en blijft mens, naar God's beeld en gelijkenis geschapen. Onderscheiden van elk dier, zelfs van het hoogst ontwikkelde. Maar hij is diep gevallen en zwicht onder en vergaat bijna van angst naar lichaam en ziel. Maar nimmer mag het als 'mens-onwaardig' gekwalificeerd worden, want . . . heeft de mens niet de zwaarste straf naar lichaam en ziel volkomen verdiend? Meermalen zal hij ernstig 'verzocht' worden of 'beproefd'. Zijn kinderen geeft de Here echter nimmer een last te dragen bóven hun vermogen, immers 'God is getrouw' want Hij zal met de verzoeking ook voor de uitkomst zorgen, zodat hij ertegen bestand zal zijn. En voor wat de 'kastijding' betreft lezen we in Hebr. 12 : 7, 8: 'want wie de Here liefheeft, kastijdt Hij en hij geselt elke zoon, die

Hij aanneemt. En . . . indien gij de kastijding *verdraagt*, zo gedraagt zich God jegens u als zonen'.

3. Hierboven noemde ik reeds het ongeloof in een voortbestaan van de mens na het sterven en inherent daaraan de ontkenning van de realiteit van de hemel en de hel. Verderfelijke giftige uitwas van de verwereldlijkte cultuur van onze dagen.

Dit voortbestaan kan niet ongedaan gemaakt worden, omdat God volgens zijn betrouwbaar Woord den gelovigen toegezegd heeft het eeuwige leven in de hemelse zaligheid, op grond van de plaatsbekledende zelf-offerande van zijn zoon Jezus Christus; en den ongelovigen — al zijn deze cultureel nóg zo hoogstaande — de plaats van de eeuwige rampzaligheid, in de verste verte niet te vergelijken met het zwaarste lijden op deze aarde.

Het voortbestaan op deze wijze zal dan ook de verschrikkelijke ontgoocheling zijn van de begerde, soms afgesmeekte euthanasie.

'Euthanasie' zal dan ook nimmer tot de '*geneeskundige*' (!) behandelingen gerekend mogen worden.

Niemand zal daaraan ook maar de geringste medewerking mogen verlenen.

PATER IATER

M. Ramaker

GETROUWD . . . EN DAN?

Studies over huwelijk, seksualiteit, gezin en opvoeding.

Dit boek wil een praktisch hulpmiddel zijn om te ontdekken wat Gods bedoeling met huwelijk en gezin is. 21 studies over onderwerpen die voor elk echtpaar van belang zijn. Aan het eind van elk hoofdstuk enkele vragen om het gesprek tussen man en vrouw over het behandelde onderwerp te bevorderen.

180 pag. f. 15,90.

OOSTERBAAN & LE COINTRE

Postbus 25, 4460 AA Goes.
Telefoon 01100 - 15591.

INGEZONDEN

Collectebonnen, administratie en bijbelse nuchterheid

De notitie van prof Trimp in De Reformatie nr. 8 van 19 november jl. over collectebonnen mag m.i. niet onweersproken blijven. Zijne hooggeleerde — met wie ik in het verleden in mijn vorige woonplaats ambtelijk mocht samenwerken en die ik zeer hoog acht — slaat volgens mij de plank danig mis. En dat spijt me zeer.

Hij betoogt dat de kerkelijke collecte een wezenlijk onderdeel is van de liturgie; wij mogen — aldus C.T. — niet met lege handen voor God verschijnen. Daarmee zal een ieder wel instemmen denk ik.

Hij acht beslissend het antwoord op de vraag of het systeem van collectebonnen past bij de stijl van de eredienst. Zijn antwoord luidt negatief. Het systeem van collectebonnen maakt volgens hem van het collecteren een administratieve aangelegenheid. De motivering van deze bewering is echter uiterst zwak.

Wie collectebonnen gebruikt heeft zijn offer al lang gebracht buiten de eredienst om. De collecteurs verzamelen geen gaven maar maken kwitanties ongeldig (net als bij postzegels en strippenkaart). Er zou ook b.v. een stempelautomaat gebruikt kunnen worden. De collecte is tot een administratie geworden. Aldus C.T.

Deze gedachtengang houdt dus in dat het offeren voor de eredienst uitsluitend in gangbare munteenheden zal kunnen geschieden. Vooraf collectebonnen kopen en die gebruiken houdt blijkbaar geen offeren in. Het karakter van offer wordt dus bepaald door de pasmunt en de bankbiljetjes. Alsof de gebruiker van collectebonnen daarvoor geen geld heeft betaald (en wellicht geofferd). Alsof het aantal collectebonnen (of de bank- of girocheques) niet een offer kan betekenen. En alsof we niet leven in een tijd van uiteenlopende betaalvormen. De conclusie van C.T. mist m.i. (bijbelse) nuchterheid.

Bepaald bedenkelijk vind ik dat hij het collectebonnen-systeem vereenzelvigt met een tafel van wissellaars en daarbij verwijst naar de uitdrijving uit de tempel (Joh. 2 : 14-16). Hij wijst terecht op Gods geboden in Deuteronomium 14 inzake het verdienen van de opbrengst van de oogst. Wat lezen wij daar? Speciaal in de door hem aangehaalde verzen 24-26? Een Goddelijke opdracht tot het betrachten van nuchterheid. Als de weg naar het heiligma te lang is mag de israëliet de tienden te gelde maken en dat geld gebruiken. Efficiënt en effectief!

Dat er misbruiken zijn ontstaan bij de toepassing van dit bijbelse alternatief neemt het gebod om nuchter te handelen niet weg. Want het karakter van het offer wordt niet bepaald door de oogstproducten (of door pasmunt of bankbiljetjes).

In een reactie op een redactionele bijdrage in het kerkblad voor Zuid-Holland cs heb ik geschreven dat het m.i. van goed rentmeesterschap getuigt als wij de wettelijke mogelijkheden van belastingaftrek d.m.v. collectebonnen benutten.

'We nemen — aldus schreef ik — nogal wat verantwoordelijkheid op ons als we een miljoenenbijdrage per jaar laten liggen dat t.d.v. gereformeerde kerken en gereformeerde instellingen zou kunnen worden aangewend' als mede: 'M.i. is afwijzing van het systeem van collectebonnen doorgaans gebaseerd op emotionele argumenten van relatieve betekenis (en wellicht op een afkeer van extra rompslomp)'. Ik meen dat ook de redenering van C.T. berust op gevoelsargumenten en niet op het bewijs dat het karakter van offer wordt aangetast.

Daarvan getuigt ook zijn slotopmerking waarbij hij vraagt of wij niet reeds lang bezig zijn de circulatie van veel offergeld voor de Here aan de eredienst te onttrekken via onze automatische giro's en meer dergelijke efficiënte zaken.

Geen VVB dus, geen overschrijvingen voor kerk, diaconie, zending etc? Belastingaftrek daardoor laten vervallen en het kerkvolk zwaarder belasten (of: minder gelden ontvangen)? Wordt onder ons soms niet te gemakkelijk gedacht over de financiële draagkracht van het kerkvolk? Ik meen dat in het nieuwe testament — daar waar sprake is van geldelijke inzamelingen b.v. in 1 Cor. 16 (ieder spare naar vermogen thuis en hij spare dit op) — het accent wordt gelegd op het weloverwogen verzamelen van de gelden en niet op de noodzaak dergelijke offers te brengen via de eredienst.

Ds. W. G. de Vries schreef inzake collectebonnen in 'De Reformatie': 'We moeten niet het onderste uit de kan willen halen'. Volgens mij moeten we dat wél: ten dienste van de kerken en de gereformeerde instellingen.

De opvatting van C.T. is m.i. van een verkeerde conservativiteit.

In het ZH-kerkblad schreef ik: 'De economische recessie treft ook onze kerken en kerkleden. Het kan zinvol zijn onder ogen te zien of wij niet gehouden zijn de financiële mogelijkheden die wij nu onbenut laten wél te gaan gebruiken'. We zouden er heel wat noden binnen en buiten de kerken mee kunnen lenigen en meer kunnen doen dan thans het geval is.

Lisse

G. DE JONGE

dr. W. G. de Vries

het ene Woord en de vele sekten

Veel sekten en groeperingen gaan prat op hun 'letterlijke uitleg' van de bijbel. Dr. de Vries laat in dit boek zien dat die uitleg geen recht doet aan de bijbel als Woord van Góð. Hij besteedt daarbij met name aandacht aan de pinksterbeweging en de leer van het duizendjarig rijk. Ook gaat hij breed in op de bijbelse toekomstverwachting en het geloof aan hemel en hel. Belangrijke bijbelhoofdstukken worden belicht en uitgelegd.

Als bijlage is een nog altijd aktueel artikel van K. Schilder uit 1931 over de eenheid van de heilsgeschiedenis toegevoegd.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

Oosterbaan & Le Cointre b.v.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 01100 - 15591

200 pagina's
gebonden, f 23,90

Politieke psychiatrie

Dit door Robert van Voren geschreven boekje is uitgegeven in samenwerking met de Stichting 'Comité Vladimir Boekovski' te Amsterdam. Daarom eerst iets over deze man en het naar hem genoemde Comité.

Vladimir Boekovski werd in '43 in Rusland geboren, studeerde biologie in Moskou en werd in '61 voor het eerst gearresteerd n.a.v. politieke demonstraties. Hij werd van de Universiteit verbannen en sindsdien door de K.G.B. (geheime russische staatspolitie) in de gaten gehouden. In 1963 werd hij zonder openbare behandeling veroordeeld tot onbepaalde detentie in het gevangenisziekenhuis te Leningrad, waar 10% van de bewoners politieke gevangenen waren als hijzelf. Hij bracht met onderbrekingen 12 jaar in diverse russische politieke hospitalen door. Hij was een geboren vechter, studeerde engels, las alle westerse publicaties die hij in handen kon krijgen en bleek een begaafd schrijver en een intelligente verdediger van mensenrechten tegenover een corrupte rechtspraak. Hij wist via westerse journalisten aan de gang van dergelijke zaken goede bekendheid te geven.

Onder toenemende druk van de westerse wereld werd hij in december '76 — in ruil voor de chileense communistenleider Corvalan — uitgezonden naar Zwitserland. Hij kwam in januari '77 in Londen aan, hervatte de onderbroken studie biologie in Cambridge en schreef het boek: 'To build a castle' (ondertitel: My life as a dissenter), dat in Londen 1978 uitkwam. (Aan dit boek zijn bovenstaande gegevens ontleend). Het kreeg een nederlandse vertaling: 'Kasteel tussen vier muren'.

Zijn activiteiten vonden in Nederland weerklank, hetgeen leidde tot de stichting van genoemd comité, dat vanaf januari '81 de maandelijks uitgave van de 'Boekovski-berichten' verzorgt. In de redactie zitten Simone van Veen, Robert van Voren en Henk Wolzak. Ze zorgen ook op andere wijze voor bekendheid in Nederland met wat in Rusland gebeurt. Zo schreef de journalist Henk Wolzak (secretaris van het Comité) diverse artikelen, o.a. in het Nederlands Dagblad van 15 en 16 juli j.l. en vertaalde Simone van Veen het artikel 'De angst van Andrei Sacharov' in 'Intermediair' van 19-8 j.l. Het boekje 'Politieke Psychiatrie' is van het derde lid van dit actieve trio.

Het eerste hoofdstuk van dit boekje is gewijd aan 'de historische ontwikkeling van het misbruik van de psychiatrie in de Sovjetunie' (12-40). Van Voren geeft daarin een korte samenvatting van een voortreffelijk gedocumenteerd boek, nl. 'Russia's Political Hospitals' (Londen 1977) en van diverse betrouwbare 'Informatiebulletins'.

Het volgende hoofdstuk (41-69) beschrijft de opkomst en ondergang van de 'Werkgroep tot onderzoek van het gebruik van de psychiatrie voor politieke doeleinden' in Rusland. Daarin wordt heel duidelijk hoe rechteloos Sovjetburgers zijn zodra ze maar kritiek (hoe gefundeerd ook) uiten (hoe gematigd ook) op het regime waaronder ze gebukt gaan. Het laatste lid van de Werkgroep, de psychiater Dr Anatoli Korjagin, werd in '81 gearresteerd en veroordeeld wegens antisovjet-agitatie en -propaganda tot zeven jaar kamp en verbanning. (Hij wist te ontvluchten en werd in juli j.l. tot erelid benoemd van de W.P.A.). De auteur vermeldt, dat een zo zware veroordeling volgens waarnemers werd uitgesproken om andere psychiaters ervan te weerhouden zich tegen het misbruik van de psychiatrie uit te spreken.

Het derde hoofdstuk handelt over de 'Situatie in de Psychiatrische klinieken'. (70-75); bedoeld worden de *Speciale Psychiatrische Klinieken*, waar de 'sovjet-gevaarlijke' geestesziek-verklaarde dissidenten worden gevangen gehouden, bewaakt en mishandeld door maatregelen zoals de ouderen onder ons die nog kennen van de concentratiekampen, maar dan nog gecombineerd met middelen die we neuroleptica noemen. Deze middelen zijn voor een deel niet, voor een ander deel alleen in gepaste dosis op goede indicatie en met de nodige voorzichtigheid in de westerse wereld in gebruik. Wat over de uitwerking van haloperidol en insuline (als shockmiddel) bij gezonden wordt vermeld, klopt wel; stelt u zich echter gerust: het geldt niet voor de dosering en indicatie zoals die bij ons worden gebruikt. De door de auteur genoemde aminazine en sulfazine zijn mij, een mij bevriend apotheker en het documentatie-centrum in Den Haag onder deze namen niet bekend. Een beschrijving van de methoden van 'de natte rol' en van 'vuisticine' zal ik u besparen; leest u het boekje zelf, wat ik u raden mag.

'Verpleging' betekent in deze speciale klinieken strenge bewaking (met behulp van prikkeldraadversperringen, alarmsystemen en bloedhonden)

door sadistische bewakers-misdadigers uit een naburig kamp, op wie geen kritiek wordt geduld. Dat dit aanmoedigt tot de grootste willekeur en wreedheid jegens de patienten is zonder meer duidelijk.

Het toezicht maakt het er niet beter op: dit is niet in handen van het Ministerie van Volksgezondheid maar van Binnenlandse Zaken, dat ook moet zorgen voor controle van politie en alle strafinrichtingen.

Het boekje wordt besloten met twee korte hoofdstukken. Over het voorlaatste straks nog iets. Het laatste is van de hand van de boven al genoemde Dr A. Korjagin. Hij heeft destijds als consulterend psychiater van de eerder vermelde 'Werkgroep' verschillende mensen onderzocht, die een gedwongen behandeling hadden ondergaan in speciale (en gewone) psychiatrische klinieken. Psychische stoornissen vond Dr Korjagin niet tijdens zijn onderzoek, ook niet in het verleden of in de familie van de onderzochte personen. Het bleek hem, dat allen bij de 'geestelijk gestoorde' terecht gekomen waren, doordat ze iets hadden gezegd of gedaan, wat in Rusland als 'anti-sovjet' wordt beschouwd. Wel bleken de meesten duidelijk 'positieve' sovjetburgers te zijn. Maar toen ze in conflict kwamen met het regime, werd hun gedrag als abnormaal gekwalificeerd door staatspsychiaters. Dan volgde gedwongen opname en gedwongen 'behandeling' en een officiële diagnose. Meestal luidt deze: psychopathie of schizofrenie, al of niet met de toevoeging 'paranoïde' (= ziekelijk achterdochtig).

Op de vraag hoe het komt dat in een land als de Sovjetunie, waar ieder aspect van het economische, politieke en sociale leven door de staat wordt gecontroleerd, gezonde mensen worden behandeld als waren het geesteszieken, is volgens Dr Korjagin slechts één antwoord mogelijk: Deze dingen worden gedaan door hen die de macht bezitten en het opportuun oordelen iets dergelijks te doen.

Het voorlaatste hoofdstuk (dus het laatste van de auteur zelf) handelt over de relatie van de Sovjetpsychiaters tot de W.P.A., de World Psychiatric Association, waarvan vrijwel alle landelijke (ook de nederlandse) verenigingen van psychiaters lid zijn. Uit dit hoofdstuk én uit de 'Inleiding' (jammer dat de auteurs daarvan geen afsluitdatum geven!) blijkt, dat het nog in 1982 geschreven moet zijn. Het boekje (dat overigens pas op 9-9 jl. op mijn buro kwam) verscheen in april 1983 volgens een functionaris

van de uitgeverij; het jaartal zou er voorin staan (Ik kon het niet vinden). Daardoor waren verschillende gegevens bij verschijning al achterhaald. Dit gedeelte (76-81) kon dus de bedoelde invloed op de nederlandse psychiaters 'die het volgend jaar het congres van de W.P.A. bezoeken' ook maar nauwelijks meer uitoefenen, want dit congres werd inmiddels van 11-16 juli j.l. in Wenen gehouden. Die invloed was trouwens ook niet zo erg nodig meer, want de Sovjetvereniging had — uiteraard op bevel van hogerhand — uitstoting al voorkómen door in februari j.l. de 'eer aan zich te houden' en als lid van de W.P.A. te bedanken. Ze werd daarin al gauw gevolgd door de zusterverenigingen in Tsjechoslowakije en Bulgarije en in juli j.l. ook door Cuba. De Sovjetunie zag kennelijk het zwerk van de uitstoting drijven en zou dan heel wat duidelijk te maken hebben gehad aan de \pm 25.000 psychiaters in de USSR. Van Voren zet uiteen, hoe dit in elk geval een diskwalificatie van de Sovjetpsychiatrie en -psychiaters niet zou hebben kunnen verbergen.

Met het bovenstaande hebben we aangegeven wat er zo al in dit boekje te vinden is. Het geeft verantwoorde informatie over toestanden achter het ijzeren gordijn, waarvoor

grote groepen mensen in het Westen soms maar al te graag hun ogen en oren dicht houden. Het geeft ook (geringe) mogelijkheden aan, om vanuit het Westen althans op sommige gebieden iets te doen. Wat velen onzer uit lectuur als 'Vervolgd Christendom' en dergelijke berichtgeving al weten, wordt in dit boekje niet vermeld. Eenmaal in een opsomming (54) noemt de auteur het 'Christelijk Comité tot verdediging van de rechten der gelovigen', waarvan de leden ook werden gearresteerd. De principiële achtergronden van het communistisch systeem, gebouwd op brute loochening van de soevereine God, worden niet belicht; maar moeiten en verdrukkingen van een miljoenenvolk dat onder de knoet gehouden wordt door goddeloze machtsinstrumenten, worden wel goed aangegeven.

Ondanks kleine gebreken als drukfouten hier en daar, het gebruik van meervoud na aantal (50, 62, 68), het spreken van 'opstellen' i.p.v. 'stellen' van een diagnose (18, 19) en de wat langdurige weg tussen schrijver en boekhandel; en ondanks het ontbreken van een christelijke beoordeling van de achtergronden is het boekje ter lezing zeer aan te bevelen; óók om ons opnieuw te realiseren

hoezeer ons werk én gebed voor de mensen, inzonderheid de huisgenoten des geloofs, achter het ijzeren gordijn noodzakelijk zijn.

Leeuwarden, 4-10-'83 J. W. DRAIJER

N.a.v. Robert van Voren, *Politieke Psychiatrie*, Serie Rusland-cahiers No. 5, Kok Kampen, 95 pag., f 14,90.

**GOED/KOPIE VAKANTIE
IN EIGEN SFEER?**

**ADVERTENTIES OVER
RUIL
HUUR
VERHUUR**

vindt of plaatst U in onze
ruil- of verhuurgids.

Vraag eens een
GRATIS verhuurgids!

BURO R E F O

Vakantie-advertentie-centrale
voor de Gereformeerde Gezindte
Tel. 01749-12815 (v.d. Kooij)

Persschouw

De plurale kerk

Vandaag wordt een mooi woord gebruikt voor een — bijbels gezien — lelijke zaak. Elkaar bestrijdende en eigenlijk elkaar uitsluitende richtingen, die alleen maar blijf geven van verdeeldheid, worden tot één geheel getransformeerd door de term: *plurale kerk*.

In *Kerknieuws* schrijft drs N. Scheeps hierover:

De onderlinge eenheid binnen een kerkgemeenschap is een belangrijke zaak. Hoe sterk heeft de apostel Paulus de gelovigen niet op het hart gebonden dat ze met elkaar de eenheid zouden bewaren.

Het is dus wel begrijpelijk dat geen enkele kerk er vrede mee kan hebben, als het met die eenheid niet zo best gesteld is. Een kerk geeft niet graag toe dat ze een verdeeld huis is. Het gevaar dreigt echter wel dat ze daarom de verdeeldheid camoufleert, dat ze doet alsof ze een eenheid vormt.

De ontwikkelingen in de Nederlandse Hervormde Kerk na de tweede wereldoorlog waren daar een voorbeeld van. Deze kerk wilde toen niet meer de richtingenkerk zijn die ze vele jaren was geweest. Men sprak dan ook

niet meer van richtingen, maar van modaliteiten. Richtingen strijden met elkaar over de waarheid, maar voortaan zouden alle hervormden, of ze nu orthodox of vrijzinnig waren, dezelfde waarheid nastreven, al keken ze er allemaal van hun eigen kant tegen aan. Alle opvattingen waren modaliteiten van dezelfde waarheid. En als die toenadering niet zo vlug zou verlopen, zou men in de toekomst toch wel steeds meer naar elkaar toe groeien. Een term als 'buitengewone wijkgemeente in wording' was bijzonder veelzeggend.

Hij wijst dan op het duidelijk *fiasco* van deze gefingeerde eenheid. Vervolgens betreft hij de tegenstellingen in de synodaal-gereformeerde kerken erin. Er is nl. veel deining ontstaan over een lijst van predikanten die aangesloten zijn bij het Confessioneel Gereformeerd Beraad. Deze zou aan beroepscommissies ter hand gesteld worden, zodat wij wisten 'wat voor vlees ze in de kuip hadden'. Onder druk van de kritiek retireerde het CGB. Maar Scheeps wijst erop dat dit in feite weinig uithaalt. Hij schrijft:

Het ontgaat mij volstrekt waarom daarover zo'n opwinding is ontstaan. De Gereformeerde Kerken zijn ook een richtingenkerk geworden.

U mag ook andere termen gebruiken. U mag bijvoorbeeld spreken van een modaliteitenkerk of een hotelkerk. Er

is in gereformeerde kring nog een veel mooier woord: bedacht: een plurale kerk.

Je moet in een plurale kerk weten wie wat kiest. Daar zijn verschillende manieren voor. U mag van mij aannemen dat ik de gereformeerde predikantenwereld vrij goed ken. Maar ik weet niet van meer dan vijftienhonderd predikanten hoe ze over allerlei maatschappelijke, politieke en confessionele zaken denken.

Dat kan ik echter op allerlei manieren te weten komen. Ik lees advertenties waarin een groot aantal mensen mij oproept iets te doen of te laten of ergens heen te reizen en let er dan eens op welke predikanten daartoe behoren. Ik luister naar de radio en kijk naar de televisie en dan ontgaat het mij niet wie aan welke organisatie meewerkt. Leerzaam zijn ook de convocaties van politieke partijen. Een dominee die spreekt voor de E.V.P. denkt over veel dingen anders dan zijn collega die de idealen van de R.P.F. uitdraagt. Dat zijn allemaal uitstekende middelen om te weten wie in een plurale kerk in welke hoek zit. Ik beschouw die gegevens ook niet als vertrouwelijk, want ze staan in de krant. Er wordt mij ook wel eens gevraagd of ik iets van een bepaalde predikant weet. Dan antwoord ik bijv. hij of zij staat op een kandidatenlijst van de P.S.P. of spreekt voor de E.O. Zo kan een ledenlijst van het Confessioneel Gereformeerd Beraad ook informatie verschaffen.

In een plurale kerk gebruik je zulke middelen. Dat zijn de consequenties van de pluraliteit. Daar kun je wel tegen ingaan, maar dan doe je alleen maar aan symptoombestrijding. Als je pluriform wilt zijn, moet je de gevolgen daarvan willen dragen. Je moet het dan niet erg vinden dat mensen advertenties lezen, programma-bladen bestuderen, op mededelingen van politieke vergaderingen letten of een ledenlijst van een organisatie raadplegen om iets over bepaalde personen aan de weet te komen.

Een kerk is pluraal of ze is het niet.

Wij repliceren: een kerk is gereformeerd of ze is het niet. Deze kerken zijn zéker niet gereformeerd meer. Laten ze haar naam veranderen.

Het structurele geweld van de Rooms-Katholieke Kerk

Daarover schrijft ds H. Amelink in *Opbouw*:

Als buitenstaander sta je toch wel wat verbaasd te kijken naar de woedende reacties, die er ontstonden toen de Paus enkele nieuwe bisschoppen benoemde. Bisschop Zwartkruis stierf op de dag dat de benoemingen bekend werden. En een van de priesters in het bisdom Haarlem liet weten per advertentie dat bisschop Zwartkruis gestorven was aan het structureel geweld van het Vaticaan. Nu kan ik niet beoordelen of bisschop Zwartkruis voor de gek is gehouden in Rome en of hij daaraan bezwaken is, maar vreemd vind ik het dat deze reacties los komen. Want heel de organisatie van de Rooms-Katholieke Kerk is er een van structureel geweld. Als je een paus kiest en nog wel onder de leiding van de Heilige Geest, zoals men zegt, dan wordt verondersteld dat hij de opvolger van Petrus is en daarom aan het hoofd staat van de Rooms-Katholieke Kerk. Nu als je iemand kiest tot hoofd en je geeft hem zo veel bevoegdheden dan is hij natuurlijk de baas. En hij kan nu eenmaal zeggen: 'zo wil ik het hebben en niet anders'.

Als je dit structurele geweld niet wilt dan moet je uit de Rooms-Katholieke Kerk treden. Luther brak terecht met Rome toen in die tijd hij met geweld bedreigd werd. Als je dat voorbeeld niet wilt volgen moet je niet zo woedend doen als men gedaan heeft.

Het is niet logisch.

De N.O.S.-baas Jurgens maakt zich in het weekblad 'De Tijd' al een poosje druk over het eventuele bezoek van de Paus aan Nederland. Hij wil dat liever niet. Nu wil ik het ook liever niet dat de Paus komt en ontvangen wordt als staatshoofd, omdat er geen paus behoort te zijn en omdat hij staatshoofd is dank zij het pact dat één van zijn voorgangers wist te sluiten met de dictator Mussolini. Maar ik ben niet Rooms. Dat is Eric Jurgens wel. En als je dat dan bent dan moet je de Paus ook erkennen als je opperhoofd. Als plaatsbekleder van Christus. Dat klinkt in mijn oren wel als een vloek, maar dat moet in de oren van Jurgens toch niet als een vloek klinken. En als hij zulk een bezoek niet wil, wat doet hij dan in de R.K. Kerk? Je bent toch pas goed rooms als je het gezag en het gewicht van de paus erkent?

Ook deze angst van Jurgens is niet logisch.

De theologie van dr. H. Berkhof

Prof. dr. H. Berkhof is een theoloog die naam gemaakt heeft door zijn boeken, o.a. over de kerkgeschiedenis. Zijn theologie is intussen aan grote veranderingen onderhevig. Een aardige typering daarvan vond ik in *De Waarheidsvriend* van de hand van drs. J. H. Schrijver:

Berkhof houdt open huis, iedereen is welkom, je mag in- en uitlopen, en dan zie je dat alle soorten theologen en theologieën acte de présence geven. Berkhof heet hen allemaal bij de deur hartelijk welkom, en zegt: 'Fijn, dat je er bent, dat jij er ook bent', Calvijn, Sölle, Augustinus, Terschegget, Charismatische Beweging en Theologie van de Hoop, de mannen van de Nadere Reformatie en de materialistische exegese. Maar ik ben zo bang, dat, als dat hele bonte gezelschap, dat Berkhof bij elkaar brengt, gaat praten, en vooral doorpraten, er zich een enorm gekrakeel zal voordoen, en dat de een na de ander verbolgen wegloopt.

En dan zie ik Berkhof voor mij, die hoofdschuddend alles ondergaat, en niet begrijpt dat ze het niet met elkaar kunnen vinden, en hij wil sommigen bij de deur nog terughalen om hen tot andere gedachten te brengen, want hij vindt hen allen even aardig, nou ja, de één meer, de ander minder. Maar hij weet het gezelschap niet bijeen te houden.

Zo ongeveer onderga ik zijn inleiding. Deze heeft veel weg van een allesbrander, en alles verbrandt ook, en de as die je overhoudt, is de as van de volstreekte theologische nivellering van de Waarheid, waarbij alles en iedereen evenveel recht van spreken heeft.

Wij voor ons zien daar niets in. Integendeel. Wij dienen, opnieuw ter Zake te zijn, en bij de Zaak te blijven.

W.G.d.V.